

100 667
32/1933

Protokoll, hållet vid samman-
träde med Söderbygdens vattendom-
stol i Linköping den 18 maj 1938.

Närvarande: undertecknad t.f. vattenrättsdomare;
vattenrättsingenjörerna H. Larsson
och P. E. Svensson;
vattenrättsmännemännen K. Jacobson
i Härstad och R. Torstensson i
Pagedal.

För överläggning uti det vid vattendomstolen anhängiga,
vid sammanträde den 14 - den 16 juli 1937 handlagda målet an-
gående ansökan av Hjorted-Tuna Kraftaktiebolag m.fl. såsom
ägare av strömfall och vattenkraftanläggningar i Falsterboån
å sträckningen från sjön Yxern till sjön Stora Flugen och i
Botorpsströmmen i dess sträckning från Långsjön till Östersjön,
om tillstånd att verkställa reglering av vattnets avrinning ur
sjön Yxern sammanträdde vattendomstolen denna dag i Park hotell
i Linköping.

Ordföranden redogjorde för det huvudsakliga innehållet
av de efter sammanträdet den 14 - den 16 juli 1937 i målet in-
komna handlingarna samt meddelade, att han av lantbruksingenjören
G. Nadman erhållit upplysning, att denne avgivit sluträkning för
den av honom handlagda förrättningen för torrläggning av vatten-
skadade marker omkring Yxern samt att sökandena till förrätt-
ningen till fullo likviderat räkningen.

Sedan det beslutats, att utslag i målet skulle meddelas
å vattendomstolens kansli i Stockholm måndagen den 25 juli 1938,
förenade sig vattendomstolens flesta ledamöter - t.f. vatten-
rättsdomaren Ribben samt vattenrättsingenjörerna Larsson och
Svensson - om utslag av följande lydelse:

U t s l a g,

meddelat den 25 juli 1938.

På grund av vederbörligt förordnande påbörjade lant-
bruksingenjören G. Nadman, med biträde av gode män och av civil-

Inledning.

1938 den 18 maj.

9 675

oliggenhet, utan även - och kanske huvudsakligen - kostnader för åtgärder, som kunna bli erforderliga till förebyggande av eljest uppkommande oliggenheter, till exempel ändring av bryggor eller förlängning av stängsel, vilka kostnader, oavsett om vederbörande sökare intaga ställningen såsom sökande eller ej, liksom också äro att hänföra till kostnader för företagets genomförande. Då skador i ifrågasvarande hänseenden vid jämförelsens företagande skola tagas i beräkning endast en gång, har den anmärkta bristande exaktheten i framställningen icke kunnat inverka på prövningen av frågan om företagets tillåtlighet).

Enligt det av Ribbings ingenjörbyrå upprättade regleringsförslaget (aktnummer 2-16) skola upprensningar ske på samma sträcka samt en regleringsdamm uppföras på samma ställe

Ribbings ingenjörbyrås regleringsförslag.

Enligt Wadmans och Håards sjösnäkningsförslag. Högden + 92,29, som oertridigt motsvarar Ixerns nuvarande medelvattenstånd under vegetationstiden (= månaderna maj-september), skall enligt förslaget utgöra övre regleringsgräns, som emellertid icke skall vara absolut utan få överskridas vid flöden. (Enligt en vid förslaget fogad, nedan närmare omförd utredning, avsedd att visa, huru en tillämpning av regleringen skulle hava gestaltat sig under åren 1922 - 1931, skulle det högsta vattenståndet hava inträffat i maj 1931 samt utgjort ungefär + 92,83). Förslagsställaren har räknat med att magasinet normalt skall utnyttjas ned till höjden + 90,30, som emellertid icke tillagts någon självständig betydelse i den föreslagna tappningsplanen (se nedan) och som under vattenfattiga år skall kunna betydligt underskridas. (Enligt nyssnämnda utredning skulle det lägsta vattenståndet hava inträffat i oktober 1925 samt utgjort ungefär + 89,80. Det må anmärkas att under nuvarande förhållanden höjden + 91,08 oertridigt utgör normalt och höjden + 91,99 exceptionellt lågvattenstånd). Beträffande tappningen hava föreslagna bestämmelser av innehåll, att vid vattenstånd ej överstigande höjden + 92,29 minst följande vattenmängder skola avtappas: vid vattenstånd ej understigande höjden + 91,60 1,5

90.30

1938 den 18 maj.

kubikmeter i sekunden, vid vattenstånd ej understigande höjden + 90,80 1,0 kubikmeter i sekunden och vid vattenstånd ej understigande höjden + 90,05 0,8 kubikmeter i sekunden, skolande vid vattenstånd under höjden + 90,05 samtliga på vattenframrinningen inverkan luckor i regleringsdammen vara helt dragna (en av lucköppningarna skall enligt förslaget hava tröskelhöjden + 91,00 och kan således vid vattenstånd under denna höjd icke bidra till avbördningen), att tappningen vid vattenstånd understigande höjden + 92,29 får uppgå till högst 4,0 kubikmeter i sekunden samt att vid vattenstånd överstigande höjden + 92,29 tappningen skall utgöra: vid vattenstånd ej överstigande höjden + 92,40 5,0 kubikmeter i sekunden, vid vattenstånd ej överstigande höjden + 92,50 7,5 kubikmeter i sekunden och vid vattenstånd överstigande sistnämnda höjd 10 kubikmeter i sekunden. Därjämte innehåller den föreslagna tappningsplanen en särskild bestämmelse om tappningen under tider, då flottning äger rum. Tappningsplanen är avsedd att tillämpas så, att vid vattenstånd ej överstigande + 92,29 tappningen normalt skall utgöra 2,3 kubikmeter i sekunden, motsvarande den uppgivna medelvattenföringen. Kanalen är emellertid icke dimensionerad för så stor vattenmängd vid lägre vattenstånd än + 90,47. Vid vattenstånd under nämnda höjd är det avsett, att samtliga på vattenframrinningen inverkan luckor i regleringsdammen, som inom detta register har samma avbördningsförmåga som kanalen, skola vara helt dragna. (Ovillkorlig skyldighet att draga alla luckorna skall icke inträda förrän vattenståndet sjunkit under höjden + 92,05, se ovan). För beräkning av nyttan av regleringen har förslagsställaren verkställt en utredning angående den vattenmängdsvinst, som skulle hava erhållits under tioårsperioden 1922 - 1931, om regleringen då varit genomförd. I utredningen förutsattes, att tappningen handhåfts så som ovan angivits vara avsett. Såsom vinst av regleringen har räknats den vattenmängd, varmed den reglerade tappningen skulle hava överstigit den naturliga avrinningen, minskad med den vattenmängd, varmed tappningen

1938 den 18 maj.

677

Vid enstaka tillfällen skulle hava understigit den naturliga avrinningen. Vid beräkningen av vattenmängdeskillnaderna har i fråga om såväl tappning som naturlig avrinning endast räknats med vattenmängder upp till 2,3 kubikmeter i sekunden, vilket innebär, att de nedanför liggande vattenverken förutsatts inte kunna utnyttja en större avrinning från Ixern. Den sålunda beräknade vattenmängdsvinsten utgör för den nämnda tidsperioden i medeltal cirka 12,3 miljoner kubikmeter per år. Utgående från denna beräkning av vattenmängdsvinsten hava Överingenjören Axel Ekwall och förste byråingenjören Hans Hartzell i en av regleringsätkandens återopad utredning (aktnummer 19 och 20) beräknat den årliga energivinsten vid varje utbyggt eller utbyggnadsvärdigt strömfall mellan Ixern och Botorpsströmmens utlopp i Östersjön. Enligt denna utredning, som förutsätter en verkningsgrad hos vattenmotorerna av 75 procent och hos de elektriska maskinerna av 90 procent, utgör den sammanlagda årliga energivinsten vid alla strömfällen cirka 1.873.000 kilowattimmar, belöpande å en total fallhöjd om 82,1 meter (dubbel strand). Kostnaderna för regleringen hava i regleringsförslaget beräknats till 120.000 kronor, vartill komma kostnaderna för vissa åtgärder med vid sjöns befintliga bryggor m.m., som enligt Ekwalls och Hartzells nysannade utredning bliva erforderliga till följd av lågvattenståndets sänkning, vilka kostnader beräknats till sammanlagt 550 kronor. Frågan, huruvida regleringen skulle medföra skada å fiäke, lämnas i regleringsförslaget öppen. I övrigt göra sökandena gällande, att inga skador skulle uppkomma till följd av regleringen. (De för regleringen erforderliga upprensningarna i Ixerns utlopp skulle - liksom rensningarna för ett eventuellt torrlägningsföretag - medföra, att ålhusfallet försvunne. Detsamma äges emellertid av stjärnhuset efter brukägaren Sven Spånberg, vilken tillhörde de ursprungliga sökandena till regleringen och som, ehuru han på grund av särskilda förhållanden i denna ställning efterträtts av Aktiebolaget Ankerarums Bruk - se härom anmärkning 2 å nedan intagna fördel-

1938 den 18 maj.

ningslängd - får anses hava bibehållit en sådan ställning till företaget, att skada å stjärnhusets egendom bör jämföras med skada å egendom, tillhörig sökande till företaget, och sålunda vid jämförelse, i och för prövning av företagets tillförlitlighet, mellan nytta och skada av detta tagas i betraktande endast såsom byggnadskostnad. I kostnadssumman 120.000 kronor ingår och värdet av ifrågavarande strömfall, av förslagsställaren uppskattat till 6.000 kronor, utgörande den köpeskillning Spånberg erlagt för ström-fallet vid förvärf av detta från Yxereds byamån). - Sökandena hava påstått skyldighet för samtliga ägare av strömfall, som vinna båtnad av regleringen, att taga del i kostnaden för densamma.

Granskning av
samma förslag.

Med avseende å den tekniska utförbarheten av reglerings-
förslaget finner Vattendoms-tolen ingen anledning till anmärkning
Vattendoms-tolen öfvergår därför omedelbart till prövning av regle-
ringens tillförlitlighet enligt de bestämmelser om visst förhållande
mellan nytta och skada, som innehållas i 2 kapitlet 3 § första
stycket och 3 kapitlet 2 § första stycket vattenlagen.

Den från sökandenas sida förebragta utredningen angående
den sammanlagda årliga energivinsten av regleringen synes i
huvudsak kunna godtagas, dock att, då den totala utbyggda eller
utbyggnadsvärdiga fallhöjden mellan Yxern och Östersjön numera
icke kan anses utgöra mer än 80,5 meter (se härnäst anmärkning 2
å fördelningslängden), energivinsten härigenom reduceras till
cirka 1.836.500 kilowattimmar. (Rörande en detaljfråga med av-
seende å det tänkta regleringsförlöppet under åren 1922-1931,
nämligen rörande vattenståndet i Yxern vid början av denna tid-
rymd, har vattenrättsingenjören Larsson i sin förutnämnda prome-
moria gjort ett uttalande, till vilket Vattendoms-tolen hänvisar.)
~~De åren en i promemorian med avseende å regleringsvinsten an-
ställd jämförelse mellan ifrågavarande regleringsförelag och
ett av ingenjören Johansson förelagt, sedan nämnda anmärkning
vidare). Om den vunna energin antages hava ett värde av i genom-
snitt 2 öre per kilowattimme, kan således nyttan av regleringen~~

1938 den 18 maj.

regleringen härvidlag hava fått vara medbestämmande. Det synes också vara möjligt att modifiera Johanssons förslag sålunda, att större hänsyn toges till sistnämnda intresse, och att därigenom uppnå ett gynnsammare resultat av regleringen såsom helhet betraktad. Emellertid finner Vattendomstolen uppenbart, att vinsten av en reglering enbart för vattenkraftändamål enligt det av Ribbings ingenjörbyrå upprättade förslaget måste bli så väsentligt mycket större än vinsten av varje inom ungefär samma kostnadsram tänkbar kombinerad reglering, att någon tvekan om det större gagnet ur allmän och enskild synpunkt av en reglering enligt sagda förslag icke bör kunna råda. Vattendomstolens bedömande av den föreliggande frågan om företräde mellan olika företag utfaller sålunda till förmån för en reglering enligt byråns förslag.

Tillstånd.

Under hänvisning till vad ovan anförts prövar Vattendomstolen skäligen meddela regleringsökandena - vilka numera äro: Hjorted-Tuna Kraftaktiebolag, Västerviks Kraftaktiebolag, Gunnebo Bruks nya Aktiebolag och Aktiebolaget Ankersrums Bruk - tillstånd att reglera vattnets avrinning från Yxern samt att för sådant ändamål verkställa upprensningar i sjöns utlopp och uppföra en dambyggnad över utloppet, allt i huvudsaklig överensstämmelse med det av Ribbings ingenjörbyrå upprättade förslaget.

Delaktighet m.m.

Alla utbyggda eller utbyggbara strömfall, för vilka regleringen medför bättnad, skola i avseende å regleringen utgöra en samfällighet, beträffande vilken följande skall gälla:

1:a) Strömfallens ägare äro skyldiga att, med de inskränkningar, som nedan angivas, taga del i kostnaden för regleringen, envar i mån av värdet å den bättnad, som beredes hans strömfall. I en vid detta utslag fogad fördelningslängd, upptagande samtliga ifrågavarande strömfall, finnes för varje strömfall angivet såväl värdet å beräknad bättnad som den procentuella andel, med vilken strömfallens ägare har att deltaga i kostnaden.

2:a) Ägare av strömfall, som ej sökt regleringen, äro icke skyldiga att vidkännas större bidrag till kostnaden för densamma än

1938 den 18 maj.

som svarar mot värdet å den båtnad, som därigenom beredes hana strömfäll. I fördelningslängden finnes angivet vilka strömfällägare som äro sökande.

3:0) Ägare av strömfäll, som ej sökt regleringen, är icke skyldig att deltaga i kostnaderna för densamma förrän han begagnar den genom regleringen vunna förbättringen. Härutinnan skola gälla de närmare bestämmelser, som innehållas i 3 kapitlet 6 § vattenlagen.

4:0) I fråga om skyldighet för ny ägare till strömfäll att taga del i kostnaden för företaget skall gälla vad i nysensända lagrum finnes stadgat.

5:0) Bestämmelserna i 3 kapitlet 12 -25 §§ vattenlagen skola äga tillämpning på ifrågavarande företag. För densamma skola sålunda stadgar antagas och fastställas samt styrelse utses; och så, innan stadgar blivit antagna och fastställda samt anmälan om styrelseval i föreskriven ordning gjorts, arbete å annans mark ej verkställas eller åtgärd eljest till förfång för annan vidtagas.

Såsom kostnad för regleringen skall, såvitt deltagningsskyldigheten angår, anses ej allenast den egentliga byggnadskostnaden utan även utredningskostnader, kostnader för ansökningens behandling vid Vattendomstolen samt ersättningar för genom regleringen uppkommande skador.

Regleringsdammen öfver Yxerens utlopp skall hava sina fä- Regleringsdam-
ten å 1/8 mantal Yxered 3⁵, en från Yxered avseöndrad läghet, men.
benämnd Alhusfallet, och 1/16 mantal Yxered 2³ i Hjorteds socken
samt utgöras av en cirka 10 meter lång betongdamm med krönhöj-
den + 93,30, försedd med dels ett bottenutskov med en fri bredd
av 4,90 meter, tröskelhöjden + 88,98 och överkanten (= avskär-
ningens underkant) lägst å höjden + 90,70 dels ock, till vänster
om bottenutskovet, ett mindre utskov med en fri bredd av 1,5
meter och tröskelhöjden + 91,00, avstängbart medelst en lucka.

Beträffande hushållningen med vattnet vid reglerings-
dammen skall följande gälla:

Vattenhushåll-
ningsbestämme-
ser.

26
1938 den 18 maj.

- a) Vattenståndet i Yxern så ej, såvitt på dammens skötsel beror, tillåtas stiga över höjden + 92,29 med mindre den nyttiga tillrinningen till sjön uppgår till minst 9,0 kubikmeter i sekunden.
- b) Vid vattenstånd i sjön ej överstigande höjden + 92,29 skola minst följande vattenn mängder avtappas: vid vattenstånd ej understigande höjden + 91,60 1,5 kubikmeter i sekunden, vid vattenstånd ej understigande höjden + 90,80 1,0 kubikmeter i sekunden och vid vattenstånd ej understigande höjden + 90,05 0,8 kubikmeter i sekunden; skolande vid vattenstånd i sjön under höjden + 90,05 samtliga på vattenframrinningen inverkan de luckor i dammen vara helt dragna.
- c) Vid vattenstånd i sjön understigande höjden + 92,29 får tappningen uppgå till högst 4,0 kubikmeter i sekunden.
- d) Vid vattenstånd i sjön överstigande höjden + 92,29 skall tappningen utgöra: vid vattenstånd ej överstigande höjden + 92,40 5,0 kubikmeter i sekunden, vid vattenstånd ej överstigande höjden + 92,50 7,5 kubikmeter i sekunden och vid vattenstånd överstigande sistnämnda höjd 10 kubikmeter i sekunden.
- e) Då flottning pågår i Yxerns utlopp skall genom det mindre utskovet i dammen fransläppas för flottningen erforderlig vattennmängd.

Till underlättande av tillämpningen av de ovan under a)-

- d) upptagna bestämmelserna sammanfattas här desamma till en tabell av följande utseende:

<u>Vattenstånd:</u>	<u>Tappning:</u>	
Över + 92,50	10,0 m ³ /sek.	
+ 92,40- + 92,50	7,5 m ³ /sek.	
+ 92,29- + 92,40	5,0 m ³ /sek.	
	högst.	minst.
+ 91,60- + 92,29	4,0 m ³ /sek.	1,5 m ³ /sek.
+ 90,80- + 91,60	4,0 m ³ /sek.	1,0 m ³ /sek.
+ 90,05- + 90,80	4,0 m ³ /sek.	0,8 m ³ /sek.
under + 90,05	dammen helt öppen.	

I och för kontroll å vattenhushållningen skola två vat-

1938 den 18 maj.

tenståndsskalor anordnas, den ena å norra stranden av den nära
 Yxerns utlopp belägna halvö som benämnes Bod (på samma plats
 som eller i närheten av en nu befintlig skala) och den andra
 vid Toverum i närheten av den brygga som å kartan med aktnummer
 83 utmärks med siffran 12, båda på väl synliga platser. Skalor-
 na, vilka på orubbligt sätt skola fästas vid för ändamålet
 lämpliga berg eller jordfasta stenar, därest sådana finnas på
 respektive platser, men eljest vid från fast och frostfri
 grund till lägst höjden + 93,25 uppmurade sten- eller betong-
 pelare, måtande 1,0 x 1,0 meter i fyrkant, skola korrespondera
 med jämförelseplanet samt vara indelade i enkla eller dubbla
 centimeter mellan höjderna + 89,50 och + 93,00; och skall höj-
 den + 92,29 vara på skalorna på särskilt sätt utmärkt. Skalor-
 na skola vara uppsatta innan regleringen må börja sättas utövas.
 För ernållande av ytterligare anvisningar rörande kontroll å
 hushållningsbestämmelsernas efterlevnad ävensom rörande de
 förberedande undersökningar, som härutinnan må vara erforder-
 liga, äga sökandena hänvända sig till Statens meteorologisk-
 hydrografiska anstalt. Därest någon, vars rätt kan vara beroen-
 de av vattenhushållningen, så påfordrar, äro sökandena skyldiga
 att utan oskäligt dröjsmål i enlighet med från anstalten in-
 hämtade anvisningar utföra erforderliga undersökningar samt
 vidtaga anordningar för kontrollen. Undersökningarna skola ut-
 föras under anstaltens överinseende. Kostnaderna för anstaltens
 nedverkan i nu angivna hänseenden skola bestridas av sökandena.

Vid regleringsdammen skall i enlighet med förslag, som
 skall införskaffas från statens fiskeridepartement, anbringas er-
 forderligt antal ålyngelledare, vilka sedermera skola veder-
 börligen undermållas; och skall under månaderna maj - september
 till ledarna fransläppas för ålynglets uppgång erforderligt
 vatten.

Under hänvisning till vad förut anförts ålägger vatten-
 domstolen vidare sökandena att, därest de vilja begagna sig av
 tillståndet till regleringen, dels - med anledning av bestäm-

Åtgärder till
skydd för
fisket a.m.

28
1938 den 18 maj.

melsarna i 2 kapitlet 8 § vattenlagen - erlægga en årlig avgift av 400 kronor, vilken skall inbetalas till Kungl. statskontoret från och med året näst efter det, då de för regleringens genomförande erforderliga arbetena påbörjas, så länge regleringsdammarna bibehållas, samt enligt anvisningar av vederbörande fiskerintendent användas till fiskodling i Yxern, dels ock i viken vid Foverum upprensa ej mindre en ränna, sträckande sig från den förutnämnda karta med siffran 17 betecknade bryggan och så långt ut, att vikens inre del även vid blivande lågvattenstånd kommer att stå i förbindelse med sjön i övrigt, vilken ränna skall hava bottnen högst å höjden + 89,00, en bottenbredd av minst 2 meter och en släntlutning ej brantare än 1:3, än även - därest denna ränna icke framdrages omedelbart intill den med siffran 25 betecknade båtplatsen - en till densamma utgående sidordna, beträffande vilken samma föreskrifter skola gälla; skolande denna upprensning vara utförd innan regleringen må börja utövas samt för framtiden vidmakthållas av regleringsföretaget.

Ersättningar.

Därest sökandena vilja begagna sig av regleringstillståndet, skall det ytterligare åligga dem att beträffande fastigheter vid Yxern utgiva ersättning för förhindrad framtida torrläggning av mark, för nedsättning i fastighetsvärdien på grund av minskad skönhet och trevnad (= "förlorat skönhetsvärde") samt för åtgärder med bryggor, båtstäder, stängsel n.m. med följande belopp (i vad de avse förhindrad framtida torrläggning bestämda i enlighet med vattenrättsingenjören Svenssons skadeberäkning, Prot. bil. 3):

A. beträffande nedannämnda fastigheter i _____

Hjorteds socken (uppgivna ägares namn angivna inom parentes):

- 1/16 mantal Tibbhult 1¹¹ (Håkan Petersson),
för förhindrad torrläggning 33 kronor,
för stängselhållning 100 kronor och
för anordnande av vattningsställe 200 kronor,
eller tillhops trehundraotrettio (333) kronor;
1/16 mantal Tibbhult 1¹⁰ (Berta Andersson),
för förhindrad torrläggning 8 kronor,

J. Hansson
utl. Kopierat bebygg.
VADU TINGSRATT
Vattandomstolen
Solweig Hedén